Опорний конспект · 2.7. Лексика за походженням

Українська мова · Підготовка до НМТ · Розділ 2. Лексикологія

1. Суть

Питома — успадкована або утворена в українській: мати, мрія.

Запозичена — узята з інших мов, ≈10 %: церква, дах.

2. Три шари питомої лексики

Шари питомої лексики

Шар	Приклади
спільноіндоєвропейський	мати · брат · вода · два
спільнослов’янський	голова · серце · хліб · гай
власне український	мрія · хист · оселя · вареники

За ЕСУМ: лелека — тюркізм, гарний — давньоскандинавізм, гай і смуга — 2-й шар.

3. Ознаки запозиченого слова · «А-Е-І-Ф»

Прикмети чужого слова

Ознака	Приклади
початкові **а, е, і, ю** або **ф**	акт · епоха · ідея · форма
збіг голосних; бю, вю, кю, мю, пю	аудиторія · поет · пюре
подвоєння в корені; невідмінюваність	тонна · метро · таксі
суфікси -ція, -ент, -ум, -ізм; префікси де-, ре-, екс-	лекція · студент · реформа

4. Мови-джерела

Мови-джерела

Мова	Приклади	Прикмети
грецька	церква · ікона · театр	кс, пс; авто-, гео-, біо-, -лог-
латинська	студент · конституція	-ум, -ус, -ція, -тор, -ент
польська	скарга · шлюб · кепський	прикмет немає — словник
тюркські	гарбуз · майдан · лелека	однакові голосні; степ
німецька	дах · фарба · ярмарок	шт-, шп-, шл-; ремесло
французька	абажур · костюм · шосе	наголос на останньому складі
англійська	футбол · файл	-инг/-інг, -ер; спорт, техніка
італійська	банк · опера	музика й кухня

увага дах, крейда — через польську, джерело — нім.

5. Кальки · екзотизми · варваризми

Що плутають

Поняття	Суть	Приклади
калька	укр. матеріал за чужою моделлю — **не запозичення**	хмарочос · правопис
екзотизм	чуже явище нашими літерами	кімоно · сомбреро
варваризм	чуже слово в чужому вигляді	alma mater · de facto

6. Доречність · пастки НМТ

Зайве запозичення

Запозичення	Відповідник
лімітувати · дефект	обмежувати · вада

Комп’ютер, спорт, лазер не заміняють.

- **пальто** запозичене, але відмінюється;
- кальку вважають запозиченням;
- звучання обманює: лелека, фарба;
- мова-джерело ≠ найдавніше джерело.